

TROMS ARBEIDERPARTI

INNSPILL TIL PROGAMPROSESSEN – FYLKESPROGRAM 2019 - 2023

GRATANGEN ARBEIDERPARTI:

Vi ønsker å gi følgende innspill til Troms Arbeiderpartis programarbeid.

Fylkestinget i Troms har ansvaret for samferdsel i vårt fylke. For å videreutvikle våre samfunn og rigge det for fremtiden så er infrastruktur veldig viktig.

Det pågår nå en utredning av Nord-Norgebanen i regi av Jernbanedirektoratet og Troms Arbeiderparti må følge på i denne prosessen.

Vi må stille krav om at jernbanen videreføres i vår landsdel med tanke på både bo- og arbeidsregion, næringsutvikling og konkurranseelighet, miljø og trafiksikkerhet.

NORD-NORGEBANEN MÅ BYGGES OG VIDEREFØRES I VÅR NORDLIGE LANDSDEL.

KVÆFJORD ARBEIDERPARTI:

Kvæfjord Arbeiderparti har på sitt styremøte 18. september 2018 drøftet innspill til partiets fylkesprogram for kommende valgperiode.

Kommunepartiet prioriterer følgende saker:

- Troms må fortsatt satse på en desentralisert skolestruktur for det videregående skoleverk i fylket. Skolene må slippe de stadige forslagene om nedleggelser og sentralisering. Det må skapes ro omkring de videregående skolene slik at de kan utvikle tilbudene til beste for de ung og for landsdelen.
- Vedlikeholdet av fylkesveiene i Troms må forsterkes. Næringslivet i distriktene må ikke hemmes dårlige fylkesveier. Fylket må presse på for å få statlige midler for å dekke inn etterslepet på vedlikehold.
- Stopp den pågående sentraliseringen i landet vårt. Troms fylke må ta avstand fra den ødeleggende sentraliseringen som nå pågår. Troms fylkeskommune må selv føre en distriktspolitikk hvor desentralisering og levende bygder og kystsamfunn står i sentrum.
- Det må settes inn meget klare virkemidler for å stoppe velferdsprofittørene og privatiseringen av viktige velferdstjenester

Vi håper at disse innspillene blir tatt med i det videre arbeid med fylkesprogrammet.

TILBAKEMELDING VEDRØRENDE PROGRAMFORSLAG FOR TROMS OG FINNMARK ARBEIDERPARTI FRA KVÆFJORD ARBEIDERPARTI

Kvæfjord Arbeiderparti har i all hast sett på programforslaget og kommer her med noen innspill.

Vi har forståelse for at tvangssammenslåingen av Troms og Finnmark har vært utfordrende, og at dette har ført til et tidspress. Vi reagerer likevel på at det gis svært kort frist for kommunepartiene til å kunne behandle programforslaget på en god måte.

Pkt. 1 Næring:

Landbruk: Her bør det komme et nytt kulepunkt: Legge til rette for mer nydyrking for å kunne øke grovforproduksjon.

Pkt. 3 Utdanning:

Her må det komme et nytt kulepunkt: Sikre at skole- og linjestrukturen i de videregående skolene beholdes.

Pkt. 4 Infrastruktur og samferdsel:

Her foreslår vi et nytt kulepunkt: Av trafikksikkerhetsmessige grunner må fylket ta et langt større ansvar for belysning langs fylkesveiene.

Fylket bør se på tiltak som kan gi bedre kollektivtilbud til mindre og små bygdesamfunn.

Fylket må gjøre fremstøt for å få farlige vogntog fort fra våre veier.

Fylket må trykke sterkere på for å få etablert jernbane i nord.

Pkt. 5 Kultur:

Her bør det komme følgende kulepunkt: Arbeide for å få etablert et nasjonalt senter for Outsiders Art i Kvæfjord og Harstad.

Pkt. 7 Inkludering/inkludering:

Siste kulepunkt endres til: At også kommuner under 5000 innbyggere kan bli vurdert som bosettingskommuner.

I Kvæfjord Arbeiderparti ser vi meget positivt på at det med desentralisering står så sentralt i programforslaget og at sentralisering av skoletilbud skal motvirkes. Viktig er det også at det skal bli økt satsing på lærlingeplasser. Flere Helsesøstre og andre tiltak som reduserer frafall fra videregående skoler er svært viktig.

Vi ønsker lykke til med et viktig arbeid.

MÅLSELV ARBEIDERPARTI:

Målselv arbeiderparti vil løfte fram to hovedområder som Troms arbeiderparti bør ha fokus på. Forsvar og Samferdsel.

Noen innspill om forsvar: Forsvarets tilstedeværelse i nord er viktig for befolkningen, ikke bare i forsvarskommunene, men i hele landsdelen.

- Det bør ansettes en forsvarskoordinator i fylket med ansvar for sivil/militært samarbeid. Dette er blant annet gjort på Ørlandet hvor kommunen, Fosen Regionråd, Bjugn kommune, næringslivet og fylkeskommunen har gått sammen. Dette er noe Troms arbeiderparti bør se på om er mulig å gjøre også i vårt fylke.

- Fortsette kampen for helikoptre på Bardufoss. Helikopterberedskapen på Bardufoss gagnar hele regionen både sivilt og militært. Her bør Tromsdokumentet og Troms II, og det arbeidet som er lagt ned i dette videreføres.

Noen innspill om samferdsel: Samferdsel betyr mye for folk. Vi ønsker at det skal bo folk i hele fylket, og samferdselspolitikk er en viktig del av dette.

- Troms arbeiderparti må prioritere å vedlikeholde det eksisterende veinettet fremfor store nye prosjekter. Det er mange fylkesveier som er uholdbart dårlige i hele regionen, og dette er noe folk er lei av.

- Troms arbeiderparti bør arbeide for å få fortgang i pågående prosesser som omhandler vei.

- Troms arbeiderparti bør løfte opp Bardufoss lufthavn som en viktig brikke i sivil/militær logistikk. Sjømatnæringa gjør store investeringer i Midt-Troms og sjømatindustrien utvikler seg voldsomt og blir en stadig viktigere eksportvare for Norge. Derfor bør Troms arbeiderparti blant annet jobbe for å etablere Bardufoss lufthavn som Sjømathub. Dette står det mer om i «Mulighetsstudien: Bardufoss flyplass, luftforsvarets flystasjon og sivil/militær lufthavn nå og i fremtiden» (2018).

- Troms arbeiderparti bør intensivere arbeidet med å realisere Nord-norgebanen. Vi trenger jernbane, også i nord.

LO I TROMS:

PROGRAMARBEID

Tillitsmannsarbeidet i LO har aldri vært og skal aldri bli en kortsiktig lobbyaktivitet. De demokratiske prosessene i LO kan aldri erstattes av showpregede happeninger.

LO representerer 26 fagforbund. Vi er i alle deler av arbeidslivet, i alle sektorer. Kvinner og menn i alle aldre. Ja, det er krevende og kanskje trauste prosesser når vi skal samle hele LO bak et standpunkt. Men, når vi først har klart å samle laget, så er LO noe langt mer enn en lobbyist.

Da er LO store deler av folket; og en enda større del av arbeidsfolket. Ute i fylkene, eller regionene, er Distriktskontorene og distriktssekretærene LOs valgte ledelses forlengede arm. De skal koordinere aktivitet mellom alle forbundene - som hver for seg har ansvar for sine medlemmer. I Troms har LOs forbund ca. 31000 medlemmer - å uttrykke deres interesser i tråd med kongress og sekretariats vedtak ligger ikke i det enkelte forbund men hos LOs distriktskontor.

Offentlig anskaffelser:

Skattebetalernes penger skal forvaltes på riktig måte. De skal ikke brukes til at enkeltpersoner skal berike seg.

Det er viktig at kommunene og fylkene sørger for at de kontraktene som inngås er gode nok slik at de bla. hindrer sosial dumping. LO mener det er viktig med en fast tilknytning til arbeidslivet. Vi skal ha gode omsorgstjenester. En forutsetning for det er at folk motiveres for å jobbe i omsorgsyket og at de får en fast tilknytning til arbeidslivet. Det innebærer at heltid er en rettighet, og at deltid er en mulighet. I dialog med de ansattes organisasjoner må man finne en løsning på de utfordringer som fleksibilitet og turnusplaner krever.

Oslo kommune ruller snart ut nye krav til kontrakter i helse- og omsorgssektoren. Disse vil være en utvidelse av den såkalte Oslo-modellen, som i dag er innført for byggebransjen. Dette er en måte å organisere kommunens krav til bedriftene på som sikrer at det er mulig å hindre arbeidslivskriminalitet og sosial dumping på linje med det man har fått til i byggebransjen. har vært høyt prioritert på byggeplassene. I offentlige anbud må man begrense antall ledd i de utlyste kontraktene slik at det maksimalt er ett underliggende ledd under hovedentreprenør.

Det å utvikle gode standardkontrakter slik at slik at man har de verktøyene man trenger for å inngå gode kontrakter er viktig for å sikre at de gode avtalene følges opp.

Det skal i perioden arbeides aktivt for skjerpede seriøsitetsbestemmelser som en del av innkjøpsreglementet. De fleste bestemmelser som ligger i Oslo modellen, der man bla stiller strenge krav til andel fagarbeidere og lærlinger på alle store kontrakter, bør innføres i Troms. Reglementet må gjøres gjeldende på flest mulig områder, ikke bare på byggeprosjekter.

Ved brudd på gjeldende regelverk, må det iverksettes strenge sanksjoner, for eksempel heving av kontrakt og/eller tidsavgrenset karantene mot å delta i anbudskonkurranser.

Kontroll av inngåtte kontrakter og anbud er viktig og både kommunen og fylket må ha nok kompetanse og ressurser til å sikre at gjeldende regelverk følges opp.

Transport og kommunikasjon:

Transport av de varer vi produserer ut av fylket, på trygge og gode veier – er viktig for å opprettholde arbeidsplasser og næringsliv ute i distriktene. Samtidig må satsing på kollektivtransport fortsette, og det uten at økonomi går på bekostning av de ansattes lønns og arbeidsvilkår.

Lærlinger

Vi har stadig behov for flere fagarbeidere.

Fylket skal derfor ta en ledende rolle i arbeidet for å få flere læreplasser. Fylkeskommunen skal selv ha minst 1 lærling pr. 20 ansatte. Vi vil også satse på at lærlinger som har gjennomført læretid i fylkeskommunen får tilbud om fast ansettelse og full stilling.

Det er viktig for at den desentraliserte skolestrukturen bevares og styrkes. Samtidig er det ikke alle som finner et tilbud nær sitt hjemsted og fylkeskommunen må sikre at de elever og lærlinger som har behov for det får tilbud om betalbare hybler drevet av fylkeskommunen

Vi vil også at det etableres flere offentlige drevne fagskoletilbud.

Kompetanse

Utarbeide og vedlikeholde kompetanseplaner for alle virksomhetene i fylkeskommunen for å sikre utvikling av egne ansatte og en god nyrekruttering.

Bruke aktiv karriereveiledning med grunnlag i de vedtatte kompetanseplanene.

Tannhelse

Arbeide for å utvide gratis tilbudet innen offentlig tannhelse til flere grupper – i første omgang til unge under 25 år.

LO SØR-TROMS:

Forslag til Troms AP program

1. Næringsutvikling/Kommunikasjon ruter
Få etablert fast fergetilbud i mellom Senja (Skrolsvik) og Bjarkøy/Grytøya (Fenes)
2. Samfunnsberedskap
Opprettholde ambulanseberedskapen på Bjarkøy med å beholde ambulansebåten stasjonert på Bjarkøy og med den samme responstiden på 15 minutter.
3. Fylkesveier
Fylkesveiene på Grytøy og Bjarkøy må vedlikeholdes snarest pga, ekstra stor slitasje
4. Bedre kollektivtilbud Harstad/Narvik

Det må bedre koordinering av rutetilbudet buss/tog mellom fylkene.

LO MIDT-TROMS:

Forslag til program for Troms AP til fylkestingsvalget i 2019.

Som en del av det fagligpolitiske samarbeidet så vil vi i LO Midt-Troms komme med noen forslag i forbindelse med utarbeidelse av partiprogram til fylkestingsvalget i 2019.

*Personalpolitikk

Troms AP må på fylkesplan ha som overordna mål å ta godt vare på den enkelte ansatte og sikre at i helsevesenet må hele faste stillinger være regelen og ikke unntaket. Det må sikres at når regionreformen settes inn så må de tillitsvalgte få være med i prosessen og sikre at så få som mulig mister jobben.

*Arbeidslivskriminalitet

Troms AP må på fylkesplan ha fullt fokus på å bekjempe arbeidslivskriminalitet.

Ved innkjøp av varer og tjenester må det stilles krav i anbudene at tilbyderne av tjenester må følge tariffavtaler og ikke minst forplikte seg til å ta inn lærlinger. Dette gjelder ikke bare hovedentreprenørene, men i høyeste grad underleverandører og underentreprenører

*Lærlinger

Troms AP må sette seg høye mål når det gjelder Troms fylkes inntak av lærlinger og disse må få god behandling og oppfølging. Det er ikke akseptabelt at lærlingene blir «utnyttet» av sine ledere. Husk at lærlingene er framtidens håndverkere.

*Privatisering

LO og AP i Troms jobber ikke for privatisering av tjenester. Privatisering går ut over vilkårene til de ansatte og de som eier selskapene stikker av med overskuddet. Dette finnes det utallige eksempler på.

*Samferdsel

Det er allment kjent at standarden på en mengde kilometer av veiene i Troms fylke trenger sårt en oppgradering. Det må jobbes aktivt opp mot dagens regjering slik at etterslepet av veivedlikehold må «tettes» igjen. Det er ute i distriktene det står dårligst til med veistandarden og det er her den største verdiskapningen skjer så her må det satses.

Husk at vi ute i distriktene trenger gode ferge, buss og hurtigbåtforbindelser.

LO Midt-Troms mener at det fagligpolitiske samarbeidet må styrkes på fylkesplan.

Det må lages arenaer slik at politikere og tillitsvalgte kan treffes for å diskutere og jobbe fram gode løsninger.

NORSK ARBEIDSMANDSFORBUND AVD. 9:

Norsk Arbeidsmandsforbund avd. 9 Nord har følgende forventninger til innhold i Troms Arbeiderpartis program foran fylkestingsvalget i 2019:

ARBEIDSLIVSPOLITIKK Troms Arbeiderparti skal arbeide for

- at opplæring av verneombud og medlemmer av arbeidsmiljøutvalg blir mer bransjerettet, med spesiell vekt på de psykososiale miljøfaktorene
- at arbeidsforholdene for tillitsvalgte og verneombud styrkes
- at kunnskap og bevissthet rundt IA avtalen (inkluderende arbeidsliv) omfatter alle i fylkeskommunen og at tillitsvalgte og verneombud gis nødvendig arbeidsrom, slik at intensjonene i den nye IA-avtalen blir gjennomført.
- at HMS ansvarlig og ledelse sammen med verneombud og tillitsvalgte gis nødvendig kunnskap og anledning til å virke i hht intensjonene i lover og forskrifter.
- .
- at HMS skal være et krav i alle fylkeskommunale anbud og kontrakter.
- at årsak til sykefravær skal kartlegges og identifiseres. Det er fylkeskommunens ansvar å skape et godt, trygt og stabilt arbeidsmiljø.
- at alle fylkeskommunale utlysninger av anbud skal ha krav om tariffavtale og lærlingkontrakter.
- at tilsatt som hovedregel skal tilbys 100% stilling. Deltidsarbeid skal kun tilbys unntaksvis.

SAMFERDSEL

Troms Arbeiderparti skal arbeide for

- At fergen mellom Botnhamn og Brensholmen drives helårlig

ORGANISASJON FOR NORSKE FAGSKOLESTUDENTER:

Til programkomiteen for fylkestingsvalget 2019

Organisasjon for norske fagskolestudenter har utarbeidet et innspill til programarbeidet til Arbeiderpartiet i det nye fylket. Vi ber om at innspillet videresendes til programkomiteen.

Styrk fagskolene

Fagskoleutdanninger er korte, yrkesrettede utdanninger som er tilpasset arbeidslivets behov. Fagskoleutdanning utvikles i tett samarbeid med partene i arbeidslivet og lokalt næringsliv. Med ny fagskolelov har fagskole blitt høyere yrkesfaglig utdanning. Fra 2018 har fylkeskommunene fått et større ansvar for drift, finansiering og utvikling av fagskoletilbudet i sin region.

Forslag:

Sikre et bredt og desentralisert fagskoletilbud til innbyggerne i Troms og Finnmark gjennom å styrke finansieringen og øke antallet studieplasser på fagskolene. Opprettelse av nye studieplasser må skje i tett dialog med partene i arbeidslivet for å sikre samsvar med næringslivets behov.

Bakgrunn:

Fylkeskommunen har mulighet til å søke på blant annet utviklingsmidler og midler til nye fagskoleplasser hvert år. Fylkeskommunen søker ikke bare midler til egne institusjoner, men skal også ha en koordinerende rolle overfor private fagskoler i sitt område for å sikre et helhetlig, arbeidslivsnært og relevant tilbud.

Forslag:

Styrke studiekvaliteten i fagskolene gjennom kvalitetshevende tiltak og kartlegging av regionalt kompetansebehov. Studietilbudet skal baseres på utviklingsarbeid og erfaringskunnskap som er relevant for lokalt arbeids- og næringsliv.

Bakgrunn:

Fylkeskommunen kan søke utviklingsmidler og gjennomføre kvalitetshevende tiltak. Grunntilskuddet for fagskoleutdanning dekker ikke de reelle kostnadene ved en rekke tilbud (gjelder ny finansieringsordning fra 2018). Det er derfor nødvendig at fylkeskommunen går inn med egne midler ved behov.

Forslag:

Sikre at offentlig fagskoleutdanning i Troms og Finnmark er gratis.

Bakgrunn:

Fagskolene er i dag ikke omfattet av gratisprinsippet som gjelder i offentlig grunnskole, videregående og høyere utdanning. Derfor må fagskolestudenter fremdeles må betale rene skolepenger for utdanningen sin, også på offentlige fagskoleutdanninger eid av fylkeskommunen. Vestfold har som eneste fylkeskommune innført gratisprinsipp for offentlige fagskoleutdanninger, og alle egenandeler er derfor fjernet fra fagskolen.

Forslag:

Fagskoleutdanning må foregå i egnede lokaler, og bør så langt det er mulig ikke være samlokalisert med videregående skoler.

Bakgrunn:

Stortinget har nylig vedtatt at fagskoleutdanning skal være høyere yrkesfaglig utdanning, og ligger på nivå over videregående opplæring. Samtidig er en rekke fylkeskommunale fagskoleutdanninger fortsatt lokalisert på videregående skoler. Dette bidrar ikke til å øke fagskoleutdanningenes status og anerkjennelse. Fagskoler bør samlokaliseres med høyere utdanningsinstitusjoner eller få egne, egnede lokaler til å drive undervisning i.

Organisasjon for
Norske Fagskolestudenter

IOGT NORGE:

Innspill til Aps valgprogram 2019-2023

IOGT Norge sender dere her våre råd og anbefalinger på rusfeltet til valgprogrammet for 2019-2023. Vi ønsker dere lykke til med programarbeidet og med valgkampen!

Forebygging må prioriteres

Norge har forpliktet seg til WHO's mål om å redusere omfanget av skadelig alkoholbruk med 10 prosent innen 2025. Likevel går utviklingen i motsatt retning. Alkoholkonsumet i Norge er ca. 40 prosent høyere i dag enn for 20 år siden. Dette skyldes en liberalisering og uthuling av alkoholpolitikken.

IOGT mener at alkoholpolitikk først og fremst er folkehelsepolitikk og at forebygging må prioriteres. Skal vi få redusert omfanget av skadelig alkoholbruk, bedre folkehelsen, redusere helseulikheten og gi barn og unge trygge oppvekstvilkår må alkoholregelverket brukes mer effektivt enn i dag.

Det økte alkoholkonsumet får alvorlige konsekvenser for enkeltindivider, tredjepersoner og samfunnet for øvrig. Alkohol er en vesentlig risikofaktor for en rekke sykdommer og tidlig død, der grupper med lavere utdanning og/eller dårlig økonomi er mer utsatt. Alkohol er også indirekte og direkte årsak til sosiale skader og skader for tredjepart som: promillekjøring, fosterskader, hærverk, økt sykefravær og tapt produktivitet.

90 000 barn i Norge lider under foreldrenes alkoholbruk. Vi vet også at åtte av ti voldstiltfeller er knyttet til alkoholbruk og at voldsomfanget har økt de siste tiårene – i takt med et økende alkoholkonsum i befolkningen.

Forskning viser at det er en klar sammenheng mellom det totale alkoholforbruket i befolkningen og antallet personer med skadelig høyt forbruk. Derfor anbefales det, også i Folkehelsemeldingen (2014-2015), at tiltak må rettes mot å redusere det alkoholforbruket i befolkningen som helhet.

Kommunene har en viktig rolle i alkoholpolitikken

Kommunene er sentrale aktører i den norske alkoholpolitikken. Her fastsettes den lokale skjenkepolitikken, antall skjenkebevilling, skjenkekontroll og stengetider. Det er kommunene som gir rett til å selge alkohol i butikkene og det er opp til kommunene om det skal selges alkohol på kultur- og idrettsarrangement. Dette pålegger lokalpolitikkerne et stort ansvar.

Skjenking og salg av alkohol kan gi inntekter og arbeidsplasser, men høyt alkoholkonsum medfører også store sosiale og økonomiske kostnader. IOGT mener derfor at hensynet til befolkningens trygghet og folkehelse må settes foran næringshensyn ved tildeling av skjenkebevillinger.

Anbefalte programposter i valgprogrammet

Skjerming av barn og unge

- Legge til rette for attraktive, varierte og tilgjengelige rusfrie fritidstilbud for barn og unge under 20 år
 - Barn og unge, uavhengig av familieøkonomi, må kunne velge mellom et utvalg av meningsfulle fritidsaktiviteter der det er nulltoleranse for alkoholbruk. Dette er en investering i inkludering, utjevning og hindrer rekruttering til rusmiljøer.
- Tilby russpesifikke forebyggingsprogram rettet mot foreldre/foresatte igjennom FAU skoleverket
 - Internasjonale og nasjonale studier finner at god relasjon mellom foreldre og barn, og at foreldre samarbeider om grensesetting, er en viktig beskyttelsesfaktor. Kommunen bør derfor sikre at alle foreldre kan delta i forebyggingsprogram som handler spesifikt om rus og foreldrerollen.
- Prioritere ressurser til helsestasjoner og skolehelsetjenesten slik at det er tilgjengelig for unge i kommunen
 - Gode helsetjenester er viktig for tidlig intervensjon når unge har et begynnende rusproblem eller psykiske lidelser. God rusforebygging forutsetter derfor at det settes av midler til dette.
- Barn og unge skal skjermes ved bevillingstildelinger. Boligområder, offentlige steder og kultur-, idretts- og fritidsarenaer der barn samles, skal derfor være alkoholfrie.
 - Folkehelseinstituttet anslår at 90000 barn under 18 år har foresatte som har misbrukt alkohol det siste året. Vi har et ansvar for å legge til rette for at barn som opplever utrygghet hjemme skal skjermes fra voksnes alkoholbruk i det offentlige rom

- En opinionsundersøkelse gjennomført for IOGT i 2018 viser at det er et solid flertall i befolkningen (62 prosent) for å opprettholde dagens forbud mot drikking på offentlige steder.

Skjenkepolitikk

- Skjenkestopp på utestedene senest klokka 02.00
 - Sammenhengen mellom skjenketider og vold er godt dokumentert i internasjonal og nasjonal forskning. Forskning fra SIRUS viser at en times innskrenking av skjenketiden reduserer volden med 17 prosent på nattestid i helgene.
 - 62 prosent av den norske befolkning vil også ha skjenkestopp klokka 02.00 eller tidligere viser en undersøkelse fra Actis i 2015.
- Fastsette et «skjenketak» for antall skjenkesteder for å holde kontroll med og begrense antallet skjenkesteder
 - I følge Fafos rapport om arbeidsforhold i utelivsbransjen (Trygstad m.fl 2014) har lavere terskel for å få bevilling ført til økt konkurranse og flere useriøse aktører i utelivsbransjen. Skjenketak kan være et virkemiddel for å begrense og få kontroll over skjenkestedene og unngå at sentrum blir utrygg og utrivelig for befolkningen i helgene.
- Legge føringer for at det skal være lettere å ta rusfrie valg og drikke alkoholfritt
 - 20 prosent av innbyggerne mellom 18 og 35 år har ikke brukt rusmidler det siste året. Mange som ikke drikker opplever også drikkepress og få arenaer uten alkohol. Kommunene må derfor legge til rette for å ta rusfrie valg og rusfri livsstil. Dette kan eksempelvis gjøres ved å prioritere tilskudd til arrangement som er rusfrie og oppmuntre serveringsstedene til å synliggjøre alkoholfri drikke i større grad.
- Samkjøre skjenkepolitikken med nabokommuner via et interkommunalt samarbeid
 - En samkjøring med nabokommunene om alkoholserverings- og salgstider kan gjøre det lettere å innføre en mer restriktiv alkoholpolitikk.
- Styrke den ansvarlige alkoholhåndteringen ved å: styrke kvaliteten på skjenkekontrollen, bedre opplæring av kontrollører, bevillingshavere og ansatte ved utsalgssteder, og ved tettere samarbeid med politi, bransjen og kommunen
 - Undersøkelser viser at alvorlige brudd på regelverket for skjenking og salg av alkohol er utbredt, men at kontrollene avdekker få slike saker. Derfor burde skjenkekontrollørene kurses grundig i alkoholloven, kontrollmetoder og rapportskriving og bestå en kunnskapsprøve (Folkehelsemeldingen 2014-2015).
 - Ansatte ved skjenkesteder burde også kurses i ansvarlig alkoholhåndtering.
 - I tillegg trengs tettere samarbeid mellom bransje, kommunen og politiet med faste og regelmessige møter vil også bidra til bedre dialog om utfordringer og løsninger i utelivet. Dette vil bidra til en mer ansvarlig alkoholhåndtering som også gir mer forutsigbarhet og tryggere vilkår for de seriøse aktørene i utelivsbransjen.
- Minst tre årlige kontroller av alle utsalgs- og skjenkesteder, også på de tidspunkt der det er mest sannsynlig at overskjenking/salg til mindreårige finner sted
 - Undersøkelser viser at overskjenking er vanlig og at mindreårige får kjøpt alkohol. Juventes skjenkekontroll fra 2017 viste at mindreårige i 26 prosent av forsøkene fikk kjøpt alkohol i butikk. Skjenkekontrollen må derfor ha bedre rutiner med tilstedeværelse over tid fremfor stikkprøver.
- Graverende brudd på alkoholloven, eksempelvis salg til mindreårige, skal sanksjoneres særskilt strengt

- Innføringen av prikkssystemet fra 01.01.2016 fastsetter en norm for sanksjoner ved brudd på alkoholloven, men det er åpning for skjønn ved særlig alvorlige brudd. Regelverket må håndheves bedre og man bør bruke åpningen i sanksjonssystemet til å gi strengere sanksjoner ved særlig graverende brudd.
- Kommunene må legge skjenkepolitikken til den komiteen som behandler helsepolitikken
 - Skjenkepolitikk er først og fremst folkehelsepolitikk og burde derfor behandles i helsekomiteen i kommunen og ikke ligge innunder næring.

DYREVERNALLIANSEN:

Troms Arbeiderparti med lokallag Oslo, 18. september 2018

Programinnspill til kommunestyre- og fylkestingsvalget 2019

Vi takker for den gode dialogen med Arbeiderpartiet, og for deres tydelige standpunkt i viktige dyrevernsaker, som avvikling av pelsdyroppdrett. Vi har noen innspill til dyrevernpolitiske punkter i fylkes- og lokalvalgprogrammene for 2019, som vi håper dere vil vurdere. Punktene angår viktige dyrevelferdssaker som vil være sentrale i årene som kommer, og kan benyttes i både kommune- og fylkesprogram.

1) Forslag til målsetting: Gjennomføre en rask avvikling av pelsdyroppdrett i fylket/ kommunen, og omstille pelsdyroppdretterne til annet arbeid i god tid før fristen i 2025. Regjeringen har vedtatt at norsk pelsdyroppdrett skal avvikles innen 2025, med omstillingsstøtte til oppdretterne, og jobber nå med en avviklingsplan. Avviklingen vil være en stor seier for dyrevelferden, og det er viktig å sikre framdrift i arbeidet. Fylkene og kommunene må tilrettelegge for at de lokale pelsdyroppdretterne starter omstillingen gjennom aktiv oppfølging av regjeringens planer, direkte kontakt med oppdretterne, tilbud om informasjon og individuell veiledning fra landbrukskontoret i hver kommune. Målene bør inntas i fylkets eller kommunens handlingsplan for næring, og i ny landbruksregionalplan. Per 1. mars 2018 var det én pelsfarm i Troms fylke.

2) Forslag til målsetting: Et mer dyrevennlig landbruk.

Et av flere tiltak for å bidra til klimanøytralitet vil være økt planteproduksjon, særlig av proteinrike vekster. Også produksjonen av poteter, grønnsaker, korn og oljerike vekster kan og bør økes. Dette vil måtte skje på bekostning av grasdyrking (grasdyrking er en del av kjøttproduksjonen). Fylket og kommunene bør ha som målsetting å øke produksjonen av planter til menneskemat. Et mer klimavennlig landbruk er også et landbruk med bedre dyrevelferd. Satsing på volumproduksjon av kjøtt forutsetter intensiv avl og lite areal for kostnadseffektivitet. Slike rammebetingelser medfører adferdsforstyrrelser og produksjonssykdommer. Store deler av norsk husdyrproduksjon drives på nivå med minimumskravene i offentlig regelverk. Det finnes imidlertid eksempler på foregangsbønder som tilbyr dyrene betydelig bedre velferd gjennom tilpasninger i driften. Det kan være tiltak som bygninger som gir dyrene bedre mulighet for bevegelse (f.eks. løsdrift for verpehøns, kaldfjøs for småfe), bruk av ekstensive raser (f.eks. innen fjørfeholdet) eller andre tiltak. Fylket og kommunene bør stimulere til at det blir flere foregangsbønder av denne typen, blant annet ved å prioritere slike bønder ved tildeling av fylkeskommunal og kommunal støtte.

3) Forslag til målsetting: En dyrevernplan for hver kommune. Hver kommune bør ha en dyrevernplan. Planen bør omfatte: - Krav til alle kommunale kantiner: Alle kommunale kantiner bør ha et ernæringsmessig fullgodt vegetarisk alternativ til alle måltider, og gjerne kjøttfrie dager. Bruken av animalsk protein i maten bør reduseres. Ved bruk av animalske produkter bør kantinen velge det alternativet som gir best dyrevelferd der det er mulig (f.eks. egg fra frittgående høns framfor buregg). - Prioritering av gårder med bedre dyrevelferd enn minimumskravene: Gårder med bedre dyrevelferd bør prioriteres ved tildeling av kommunal støtte (f.eks. rentestøtte).

2

- Plan for begrensning av eierløse dyr: Kommunen bør utarbeide en plan med mål om å redusere omfanget av eierløse familiedyr og sette av midler til dette. Aktuelle tiltak kan være støtte til lokale foreninger som omplasserer dyr og informasjonstiltak.

Emne: innspill på programmet Samisk

1-Reindriftens service-infosenter i Troms

Tidligere har reindriften i Troms vært organisert med ett Områdestyre for reindrift i Troms, med Reindriftsforvaltningen som sekretariat. Områdestyret hadde også innsigelsesrett ift arealsaker. Reindriftsforvaltningen gjorde mye av saksarbeidet spesielt på arealsaker. Etter omorganiseringen for 4-5 år siden, er reindriften underlagt Fylkesmannen, der FM har overtatt innsigelsesretten, og der reinbeitedistriktene selv må gjøre saksforberedelser. Dette ser vi ikke fungerer, da distriktene mangler ressurser, både økonomiske og menneskelige.

Samtidig er det nå arbeid i gang med å lage en **Regional plan for reindrift i Troms**. (første fylket i landet som gjør det) For at målene skal nås jf planen, er det viktig at det er en god dialog mellom kommunene og reindriften.

Derfor bør det opprettes, i samarbeid med Troms reindriftssamers fylkeslag, ett service -og info kontor, som vil avhjelpe reinbeitedistriktene spesielt med arealsaker, og kunne være ett kontaktledd ovenfor kommunene.

God dialog vil være en avgjørende faktor for å få til ett godt samarbeid mellom reindriften og øvrige samfunnsinteresser.

2- bidra til utvikling av de samiske festivaler i fylket- Markomeannu, Riddu Riddu - produsent stillinger er viktig å få på plass for å holde kontinuitet og utvikle disse festivalene ytterligere.

- Bokbussen i sør- Troms må opprettholdes. Gode tall på utlån, enda bedre på dette med kulturdelen.

3- Samisk språk - valgfritt å velge bort sidemål til fordel for samisk. Fjernundervisning er svært krevende, prøve å samle klasser til fysisk undervisning. Praktisering av språket er viktig- bokbad knyttet opp til «senter for nordlige folk», et evt. samisk hus i Tromsø, og Vardobaiki senter.

4- lærlinger i tradisjonelle næringer og duodji må sikres økonomiske rammevilkår som gjør at det blir forutsigbart å gå inn i et lærlingeløp.

Synnøve Søndergaard

Distriktssekretær LO Troms

SJØMAT NORGE:

Sjømatnæringen blir stadig viktigere for Norge og Troms

Norges store utfordring de neste tiårene blir å skape nye arbeidsplasser og øke eksportinntektene. Dette er en forutsetning for å opprettholde velferdstilbudet. Denne utfordringen vil kreve betydelige omstillinger, men Norge har også et hav av muligheter. Troms vil med sin varierte kystlinje, en sterk sjømatnæring og god infrastruktur være viktig for omstillingen av norsk økonomi.

Norsk sjømatnæring kan dobles fra dagens årlige verdiskaping på 100 milliarder innen 2030 og femdobles innen 2050. Det vil gi svært mange flere arbeidsplasser, store skatteinntekter og mer verdiskaping fra fiskebåt og havbrukslokalitet til marked.

Skal vi lykkes med dette, må det til et blått taktskifte – både i næringen og hos myndighetene. Vi må sørge for at veksten i havbruksnæringen er bærekraftig gjennom å løse utfordringene knyttet til lus, rømming, fôr og dyrevelferd. Fisket må skje innenfor fastsatte kvoter, og gjøres tilgjengelig for norsk fiskeindustri. Vi kan og bør stå for mye mer av foredlingen av sjømaten selv og vi kan skape en industri av teknologi- og tjenesteselskaper med verden som marked, slik oljenæringen har gjort før oss. Vi kan også skape helt nye næringer innen fôr, helse og bioteknologi basert på råvarer vi ikke bruker i dag. Dette er virkelig å ta hele kysten og landet i bruk. Forutsetningen er at myndighetene tilpasser lovverk og rammebetingelser og bidrar til å gjøre Norge attraktivt for investeringer.

Troms har et komplett sjømatmiljø med en sterk fiskeflåte, fiskeindustri som er basert på nærhet til resursene og en robust havbruksnæring. Det er et viktig mål innenfor sjømatpolitikken å øke bearbeidingen av fisk i Norge. Skal vi lykkes med det må fiskeindustrien i Norge kunne konkurrere om fisken på like vilkår, og landingsmønsteret må i større grad tilpasses industriens behov. Videre må strukturpolitikken for fiskeflåten ta hensyn til fiskeindustrien. Fiskeindustrien spiller en avgjørende rolle for å skape aktivitet og arbeidsplasser i lokalsamfunnene, og blir struktureringen for omfattende vil fiskeindustrien miste tilgang på hjemmeflåten, med redusert aktivitet og bearbeiding som resultat.

Troms fylke har en sterk sjømatnæring med både store og mindre, familieeide selskap, som alle legger mye igjen i lokalsamfunnene. Sjømatnæringen i Troms er preget av et sterkt samspill mellom fiskerinæringen og havbruksnæringen som i sum bygger en sterk sjømatnæringsklynge.

Det er mye egnet areal langs kysten, men som må tilgjengeliggjøres for den bruk det er best egnet for, derfor er det viktig at det i Troms fylke fortsatt legges vekt på gode og grundige interkommunale areal- og kystsoneplaner som bidrar til bærekraft, vekst og konfliktminimering, gjennom avklarte prosesser. En styrking av kommunenes planarbeid og næringsstrategier er viktig for videre utvikling av kystsamfunnene i nord. Som en del av dette inngår også sameksistens, der vi ser et behov for styrket forskning innen sameksistens fiskeri og havbruk.

Det er også viktig at forskning og kunnskapsbasert forvaltning som bidrar til bedre sameksistens mellom havbruk og villfisk, både kyst og fjordfiske, men også villakssinteressene, styrkes. Det pågår mange samarbeidsprosjekter på tvers av næringene i Troms, som bidrar til konfliktløsning og kunnskap som igjen kan føre til en bedre utnyttelse av kystsonen, uten at noe går på bekostning av andre.

NOTAT Oktober 2018

Med bakgrunn i dette har Sjømat Norge følgende innspill til partiets arbeid med program for kommune- og fylkestingsvalget 2019:

Fylkespartiet vil arbeide for:

- å styrke Troms sin posisjon som sjømatfylke for å bidra til lokal og nasjonale verdiskapning, og med det sikre og videreutvikle lokale og regionale kystsamfunn.
- sikre at Troms og Norge er attraktivt for investeringer i en globalt konkurranseutsatt næring slik at vekst og utvikling skjer i Norge.
- en samordnet, effektiv og god forvaltning. Regelverket, sektormyndighetene, kommunene og fylkene skal være en ressurs for en optimal videreutvikling av næringen. Forvaltningen skal ikke være kostnadsdrivende eller konkurransevridende
- skape forståelse for at Troms som eksportfylke er avhengig av internasjonalt samarbeid herunder EØS avtalen og ved å bidra til et godt samarbeid med Russland som en viktig partner i nord.
- en langsiktig offensiv satsing på bioøkonomi.
- bidra til at de sterke forsknings og kompetansemiljøene rundt Nord Universitet og Universitetet i Tromsø kommer næringen til gode gjennom tett samarbeid med kystnæringsklyngene i fylket.
- styrke satsingen på blå-linje i videregående i slik at sjømatnæringen har god tilgang på fagopplært ungdom.
- å prioritere samferdselsprosjekter som sikrer trygg og effektiv transport av sjømatproduktene fra produksjonssted langs kysten av Troms til markedene
- arbeide for dobbeltspor på Ofotbanen og styrking av Nordlandsbanen for økt transport av sjømat på tog.
- å arbeide for økte rammer for bygging og utvikling av fiskerihavner.

Videreutvikling av havbruksnæringen Fylkespartiet vil arbeide for:

- Det må settes av tilstrekkelig med arealer for sjømatproduksjon i fjordene, kystnært og lengre til havs. Tilgang på gode og egnede sjølokaliteter og nødvendig landareal for blant annet settefiskproduksjon, er en forutsetning for liten miljøpåvirkning og sikrer god dyrevelferd. Troms fylkeskommune skal derfor prioritere arbeidet med kystsoneplanlegging i fylket.

- at Havbruksfondet, som får midler fra vekst i havbruksnæringen, videreutvikles slik at fylker- og kommuner som setter av areal til havbruksanlegg får forutsigbare inntekter. En må ikke innføre ytterligere særskatter for havbruksnæringen som tapper kysten for kapital, men sikre økt skatteinngang lokalt gjennom videreutvikling av havbruksnæringen.

- forenkle havbruksforvaltningen ved at Troms fylkeskommune gis fullmakter til å avgjøre kurante saker uten full behandling hos alle sektormyndigheter.

Fiskeriene og fiskeindustrien For at fiskeindustrien skal kunne utvikle seg videre og ta ny teknologi i bruk må det legges til rette for videreforedling og stabile arbeidsplasser. Da vil også en større andel av restråstoffet kunne utnyttes.

Fylkespartiet vil arbeide for:

- økte midler til kartlegging av ressursene
- en god forvaltning av våre fiskerier slik at vi kan sikre langsiktig høy og bærekraftig beskatning av ressursene, og at det er attraktivt å nyttiggjøre de ulike fiskeriene som Norge råder over
- at fisk fanget på norske kvoter skal tilbys norsk fiskeindustri
- Fremfor ressursrenteskatt sikre at næringen utvikles og at fisk fanget på norske kvoter bidrar til industriell aktivitet og bearbeiding i Norge.
- Jobbe for en struktur i fiskeflåten som tar hensyn til fiskeindustrien i Troms.
- at fiskeindustrien får moderne og industrielle rammevilkår som sikrer lønnsomhet, noe som er en forutsetning for økt aktivitet, produktutvikling og foredling. Derfor er det viktig at

NOTAT Oktober 2018 industripolitikken utformes med et tydelig verdikjedeperspektiv, og ambisjonen bør være færre detaljreguleringer.

- en markedsorientert og innovativ fiskeindustri, som bidrar til større verdiskaping basert på de marine ressursene. Dette innebærer at industrien må ha forutsigbar råstofftilgang, som også legger mer til rette for helårlig videreforedling av råstoff i Norge.
- lik investeringsadgang for alle aktører i sjømatnæringen
- å sikre at omsetningssystemet er balansert, legitimt og effektivt.

Om Sjømat Norge Sjømat Norge er en landsomfattende næringspolitisk organisasjon tilsluttet Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). Sjømat Norge er i dag den største interesseorganisasjonen for sjømatsektoren med neste 600 medlemsbedrifter innen fiskeindustrien, havbrukssektoren, fôrindustrien, fiskemelindustrien og marin ingrediensindustri samt teknologi og service.

NORGES AUTOMOBILFORBUND:

Norges Automobilforbund, NAF, er den klart største trafikantorganisasjonen i landet. Avdelingen i Tromsø har over 7.000 medlemmer. Fylkes- og kommunevalget 2019 ser ut til å bli et spennende valg på begge nivåer. For NAF avdeling Tromsø og omegn er det viktig at samferdsel får et bredt politisk fokus. Folk i Troms er opptatt av samferdsel og ønsker - som NAF - en trygg, rimelig, effektiv og miljøvennlig hverdagsreise. Vi tror at de partier som klarer å sette samferdsel i fokus vil tjene på det i valget.

Vi ber derfor om at Arbeiderpartiet vurderer å ta inn følgende i sitt program for fylkestingsvalget 2019:

Det er et stort forfall på fylkesveiene i Norge. Vedlikeholdet på fylkesveiene må opp. Partiet vil derfor jobbe for å:

- skaffe seg en god oversikt over vedlikeholdsetterslep på fylkesveiene, blant annet fv 863 på Ringvassøy, fv 65 til Kvaløyvågen, fv 57 til Tromvik/Rekvik, fv 286 og 858 på Malangshalvøya og Rv 91 Fagernes – Breivikeidet.
- få på plass en plan for å redusere vedlikeholdsetterslepet på fylkesveiene, og legg partiets prioriteringer
- bruke oversikten og planen til å søke det planlagte vedlikeholdsfondet om midler til å dekke inn hele vedlikeholdsetterslepet på fylkesveiene.

Mange fylkesveier er usikre å kjøre på. De er smale og svingete. Autovern er manglende eller ikke reparert, høye asfaltkanter og farlig sideterreng forverrer skadeomfanget dersom et kjøretøy skulle havne utenfor veibanen. Flere fylkesveier er også skolevei for barn og ungdom.

Partiet vil jobbe for å:

- gjennomføre enkle forbedringer langs fylkesveiene, som å renske sideterrenget for trær og bergnabber og bedre siktforholdene
- trygge forholdene for myke trafikanter der fylkesveiene fungerer som skolevei, inkludert gode holdeplasser og overgangsmuligheter for barn som blir fraktet med skolebuss

Bypakkene innebærer bruk av bompenger for å holde trafikkveksten nede. Det forutsettes at mange skal skifte reisevaner fra bil til kollektiv og sykkel. Alternative reisemuligheter som buss og sykkelveier må derfor være på plass før man bygger bomstasjonene, for å gi folk reelle valg når bompengene kommer. Partiet vil øke innsatsen med å skaffe nok innfartsparkeringer.

Bompengebelastningen må ned. Det kan best gjøres ved at staten tar en større del av ansvaret for bypakkene, i kombinasjon med veiprisning for å regulere trafikken. Veiprisning er en kilometerbasert avgift basert på blant annet bilens miljøbelastning og tidspunkt for reisen.

Partiet vil jobbe for at alle veiene i fylket er rassikre innen fem år.

- øke arbeidet for skredsikring av utsatte områder, her kan nevnes fv 57 til Tromvik, rv 93 Holmbuktura

Innfartsårene til Tromsø må prioriteres. Troms fylke må arbeide for

- snarlig realisering av E8 gjennom Ramfjord
- oppgradering av vegstrekningen Olsborg – Tromsø over Malangshalvøya
- å få fergefritt samband Tromsø-Lyngen (Ullsfjordforbindelsen) inn i nasjonal transportplan
- realisering av ny forbindelse Kvaløya – Tromsøya
- helårig fergerute Senja - Kvaløya

Godt valg!

Med hilsen

NAF Tromsø og omegn

NORGES AUTOMOBILFORBUND AVD TROMSØ OG OMEGN

FORANDRINGSFABRIKKEN.no/kunnskapssenter

Tusen takk for muligheten til å komme med innspill til partiprogrammet deres. Vi er glad for at dere tar på alvor hvor viktig det er med en god oppvekst for barn og unge.

Forandringsfabrikken er et kunnskapssenter, organisert som en ideell stiftelse. Vi inviterer barn og unge til å dele erfaringer om møtene med skole, psykisk helsevern og barnevern, og til å gi råd om hvordan systemene kan bli bedre. Forandringsfabrikken har møtt 5000 barn i norsk skole, 600 som har fått psykisk helse hjelp, 1200 barn i barnevernet og 300 som har opplevd vold og overgrep.

Vi kaller barns erfaringer og råd for kunnskap fra barn. For mange barn rundt om i Norge oppleves systemene som lite nyttige og lite lyttende. Barn sin kunnskap viser at samfunnet ikke vet hvordan skole eller systemene kjennes ut for barn som vokser opp i dag. Politikere bør lytte godt til kunnskapen fra dem systemene er for - barna. Barn og unge vet hvordan disse systemene oppleves og har viktige råd til forandringer for at systemene skal bli bedre.

Unge som har deltatt i undersøkelsene inviteres av Forandringsfabrikken til å presentere svarene fra barn til politikere, fagfolk og studenter. De inviteres som proffer og forteller hovedsvarene fra undersøkelsene. Proffene deler også av egne erfaringer for å forklare barns kunnskap fra livet sitt.

Dere skal nå avgjøre hva slags systemer Arbeiderpartiet ønsker for barn og unge i Troms, kommunene der og Tromsø by. Barn i kommunene deres trenger kloke politikere som tar gode beslutninger, hvis barn skal få oppveksttjenester som er gode for dem. Vi håper at dere åpner hjertene deres og lytter godt til innspill fra barn til deres nye partiprogram, og gleder oss til å høre hva dere vil jobbe for i 2019-2023.

INNSPILL TIL VERDIFORANKRING I PARTIPROGRAMMET:

Forandringsfabrikken har de siste fem årene gjort fagutviklingsarbeid i samarbeid med ulike tjenester for barn i kommuner over rundt om i Norge (se mittliv.no). Et barnesyn og forslag til verdiforankring for oppveksttjenestene er utviklet. Vi foreslår at barnesynet og verdiene blir en del av oppveksttjenestenes arbeid i kommunen.

BARNESYN

Et barnesyn der barn blir tatt på dypt alvor. Kunnskap fra barn viser at tjenester og skole ikke i stor nok grad lytter til barna tjenesten er for. Da blir ikke tjenesten nyttig for barn. Mange kommunale tjenester for barn mangler et tydelig felles syn på barn, et barnesyn.

Vi håper dere tar med dette barnesynet inn i programmet deres: Barn og unge har mye kunnskap om livet sitt. De er like mye verdt som voksne. De trenger kjærlighet. De må bli trodd på og tatt på dypt alvor.

VERDIFORANKRING

Barn og unge som kjenner systemene på kroppen har kunnskap om hvilke verdier voksne må bære inni seg i møte med barn, for at barn skal kunne lære på skolen, og føle seg trygge i møte med oppveksttjenestene i kommunen.

Fire verdier som voksne må bære inni seg i møte med barn:

ÅPENHET - Være ærlige, fortelle fra livet sitt, gi nok og god informasjon, fordi når barn blir bedre kjent med voksne skapes tryggheten som trengs for at barn skal åpne seg opp, tørre å spørre om hjelp og dele det som er viktig for å få nyttig hjelp. Det gjør det også vanskeligere for elever å forstyrre undervisningen.

SAMARBEID - Invitere barn til samarbeid (brukermedvirkning) om det som er viktig for barnet, fordi samarbeid med barn gjør at barna får bedre beskyttelse, mer eieforhold til eget liv, at barn får mer treffsikker hjelp som gjør at barn får det bedre inni seg. Når lærere lytter til barns kunnskap om hvordan vi kan lære og trives samt lar oss være med å bestemme hvilke arbeidsmåter som blir brukt for læring blir skoledagen mer engasjerende og nyttig.

KJÆRLIGHET - Vise varme i øyne, kroppsspråk og ord, skape trygghet fordi ikke alle barn får nok kjærlighet hjemme. Barn har behov for at noen er glad i dem og bryr seg oppriktig slik at barnet kan kjenne på at jeg er verdt noe, få håp og tro at livet kan bli bedre. Når lærere viser kjærlighet får elever mer respekt for dem samtidig som de føler seg tryggere og roligere i klasserommet. Da kan de lære bedre.

YDMYKHET - Tro på barn, vis følelser, lytte for å forstå, si unnskyld om du gjør feil, fordi da opplever barnet at du er et menneske som tar barn på alvor, behandler barn med likeverd og ønsker å samarbeide for at barn skal ha det bra. Om vi plager andre på skolen, stopper læreren oss med kloket og varme.

KONKRETE INNSPILL FRA PROFFENE TIL HANDLINGSPUNKTENE I PROGRAMMET

Med barnesynet og de fire verdiene som grunnmur håper vi at dere tar inn følgende innspill;

INNSPILL TIL ALLE OPPVEKSTTJENESTENE FOR BARN:

Bygd på barns kunnskap foreslår vi følgende kommunale rutiner: Informasjon til barn om hva voksne ikke har lov til å gjøre og hvor de kan få hjelp. Kommunen vil utvikle og ta i bruk rutiner som sikrer at alle barn og unge får regelmessig informasjon i barnehagen og skolen om hva voksne ikke har lov til å gjøre med barn og hva barneverntjenesten kan hjelpe med. Barn blir møtt trygt og sikkert etter å ha fortalt om vold eller overgrep. Kommunen vil utvikle og ta i bruk voldsrutiner som gjelder for hele oppvekstfeltet og som oppleves trygt for barnet i tråd med barns kunnskap. Snakk alltid med barn alene. Ved bekymring for et barn bør oppveksttjenestene ha som rutine at barnet får mulighet til å snakkes med alene. Barns informasjon beskyttes. Når et barn deler Informasjon med en ansatt i oppveksttjenestene må kommunens rutine være at ansatte alltid avtaler med barnet hvordan informasjonen skal deles videre til omsorgspersoner eller andre fagfolk.

INNSPILL TIL HELSE - Trygge og nyttige helsetjenester for barn

Viktig & varmt-hus for at ungdom skal få det bedre. Et lavterskel tilbud som oppleves trygt for ungdom 13-20 år. Der de kan snakke med varme voksne om det som er vondt eller strevsomt, uten henvisning eller timebestilling og uten fokus på diagnoser. Samarbeid med barn og unge om henvisning til psykisk helsevern. I 2019 innføres pakkeforløp i psykisk helsevern. Barn og unge skal få trygg og nyttig hjelp i kommunen. Skal barn henvises til spesialisthelsetjenesten bør kommunens rutine være at fastlege/henviser samarbeider tett med barnet. Barn inviteres til å være med og skrive henvisning, og henvisningen tar utgangspunkt i det som er viktig for barnet, ikke symptomer og diagnoser.

INNSPILL TIL SKOLE - Trygghet for trivsel og læring

Tilgjengelige SNAKKEPERSONER på skolen. Miljøarbeidere eller helsesykepleier (helsesøster) er synlige, utadrettede, frittgående og tilgjengelige i fellesområdene for alle barna på skolen hver dag. Dette er et råd fra barn rundt om i Norge. De ønsker trygge og varme voksne som et trivselstiltak. Sett timen LIVET på timeplanen. Et hovedsvar fra elever i norsk skole er at det må settes av tid på timeplanen hver uke der elevene kan snakke sammen om viktige temaer som press, stress, sorg og kjærlighet samt bli bedre kjent med hverandre og de voksne på skolen. Dette er et direkte bidrag til opplæringslovens 9A og fagfornyelsen som skal gjøre læreplanene mer relevant for fremtiden.

INNSPILL TIL BARNEVERN – Trygt barnevern for barn

Barnevernet møter barn og unge med menneskevarme og kjærlighet. Barnevernstjenesten følger opp den nye formålsparagrafen fra 2018 som tydeliggjør at ansatte må møte barn i barnevernet med menneskevarme og kjærlighet i alle deler av barnevernsarbeidet. Kompetanseheving av barneverntjenesten i samarbeid med barn og unge. Barnevernstjenesten har som grunnleggende verdi å samarbeide med barn. Tjenesten er del av det nasjonale fagutviklingsarbeidet MITT LIV hvor unge og fagfolk i barnevernet samarbeider.

Vær med å sikre nyttige systemer for barn – og effektive systemer for kommunen Dere som folkevalgte har ansvar for at skole og hjelpetjenestene er effektive. Dere kan være med å sikre at barn og unge får det bedre i Norge.

Når dere lytter til barns kunnskap kan Norge gi mer treffsikker hjelp som gir barn og unge bedre oppvekstvilkår og gode læringsmiljø på skolen hvor lærere ser bak adferden til elevene og samarbeider med elevene slik at alle elever opplever trygghet slik at de kan lære, mestre og oppleve skolen som nyttig.

Bygd på barns kunnskap ber Forandringsfabrikken dere være en forkjemper for barn, som aktivt lytter til barns kunnskap slik at Troms og kommunene der er en modell for hvordan Norge ivaretar barnets beste i tråd med barns ønsker. Dere kan finne barns kunnskap på www.forandringsfabrikken.no og dere kan også få tilsendt informasjon.

Tusen takk for at dere tar barns kunnskap på alvor og tar rådene fra barn med i hjertene deres når dere utformer hvordan fremtiden blir for barn og unge i deres lokalsamfunn.

Lykke til med viktig arbeid!

Med vennlig hilsen,

SkoleProffer, BarnevernProffer og PsykiskhelseProffer i Forandringsfabrikken Sabrina, Hibaq, Mia, Ayla, Fredrik, Anika, Glorija, Aaron og Christian

Forandringsfabrikken v/ Marit Sanner og Kathrine Flåte

NHO Reiseliv Regionforening Nord-Norge:

Reiseliv og uteliv.

Reiselivet øker stadig sin viktighet som næring for vår region. Fra fantastiske naturopplevelser til moderne hoteller og et pulserende uteliv, er reiselivet med på å utvikle totaliteten av spennende ting man kan gjøre og oppleve hos oss. Reiselivet sørger for at vi blir jevnlig oppdatert på nye impulser og får oppleve et mangfold fra hele verden som skaper inspirasjon og innovasjon for oss alle. Samtidig er reiselivet en svært viktig del av verdiskapingen, gjennom arbeidsplassene de skaper.

Reiselivet sysselsetter flere og flere, og er for mange inngangsporten til arbeidslivet. Skal reiselivet vokse, er det behov for gode og forutsigbare rammebetingelser både lokalt og nasjonalt. Vi vil aktivt søke dialog med næringen om hvordan vi best kan tilrettelegge for vekst i vår region.

Reiselivet er digitalt og både fastboende og besøkende vil være online og dele opplevelser fra vårt fylke. At hele vår region har et velfungerende mobilt bredbånd og trådløse nettverk, er avgjørende for at de besøkende har en positiv opplevelse når de er her, at de kommer igjen og at deres venner også får lyst til å besøke oss. Samtidig handler digitalisering også om hva det offentlige gjør for å forenkle næringslivets kontakt med fylkeskommunen.

Vi vil aktivt samarbeid med staten for å sørge for at næringslivet bare skal behøve å rapportere samme informasjon til det offentlige én gang.

Fylkeskommunen er ofte saksbehandler og klageinstans i forbindelse med søknader om næringsutvikling, infrastrukturtiltak, tillatelser og fritaksordninger, særlig hva gjelder opplevelsbasert turisme. Vi skal jobbe for at Fylkeskommunen skal ha en så forutsigbar, rask og profesjonell saksbehandling som mulig.

Vårt mål er å legge til rette for en bærekraftig utvikling i antall besøkende til regionen og med det økt sysselsetting og verdiskaping. Reiselivet er ikke én næring men en sammensetning av flere komplementære næringer som i sum gir de besøkende en helhetlig opplevelse. Destinasjonsselskapene spiller en viktig rolle i koordineringen og utviklingen av det helhetlige tilbudet samt i synliggjøringen og markedsføringen av bredden av opplevelser.

Vi ønsker å gjennomgå kriteriene for fylkeskommunale tilskudd til reiselivs- og destinasjonsutvikling. Vår nye region trenger en ny reiselivsstrategi som tar inn over seg de ulike behov og muligheter som forskjellige destinasjoner i vår region har. Samtidig ønsker vi jevnlig å måle effekten av tilskuddene til reiselivet for å sikre god utnyttelse av offentlige midler.

Økt antall besøkende krever at vi samarbeider om bedre tilrettelegging der hvor folk ferdes. Vi mener at fylkeskommunen må ta en aktiv rolle i å kartlegge besøksstrømmer og bidra til at alle områder i vår region tas i bruk, blant annet gjennom god og målrettet markedsføring.

Effektiv transport inn til Norge og mellom viktige norske destinasjoner er et myndighetsansvar. Langbussrutene mellom våre største byer passerer, og stopper ved mange besøksmål i vår region, og det er i dag stor frustrasjon for reiselivsbedriftene at disse ikke er optimalisert for selve transportstrekningen. Vi vil aktivt bruke regionreformen for å forbedre dette.

Konsesjonene til den lokale kollektivtransporten må også tilpasses volumer for feriereisende, ikke bare fastboende. Destinasjoner med svært få fastboende og mange sesongturister får ikke tilpasset tilbudet til det reelle behovet for buss/ferge-ruter, da kriteriet for tildeling er antall fastboende.

Alle rutetider må finnes på app, og konsesjonene må betinge rutetider ett år frem slik at reiselivsplanlegging er mulig. Ved bygging av nye sykkelveier og sykkelstier, må det tas høyde for at disse også kan brukes til å utvikle den lokale reiselivsnæringen.

Uten gode fagfolk stopper reiselivet, og i vårt fylke er behovet for påfyll av disse stort. Det er derfor vesentlig at yrkesfagene, som kokk- og servitørlinjene - er gode alternativer for elever som skal planlegge sitt yrkes- og utdanningsvalg. Vi ønsker også å samarbeide med reiselivsbedrifter i hele fylket for at utdanningen er innrettet mest mulig relevant for deres behov, og at det er lærlingeplasser til elevene ved endt videregående opplæring.

Vi vil:

- Legge til rette for vekst og en satsing på reiselivet i vår region.
- Evaluere og tilpasse virkemidlene til reiseliv- og destinasjonsutvikling.
- Sørge for forutsigbar og rask saksbehandling.
- Arbeide for en reiselivsstrategi tilpasset dagens behov og muligheter
- Sørge for at langbussrutene er tilpasset strekningene, selv om disse krysser fylkesgrenser.
- Tilpasse transportkonsesjonene til volumet i høysesong for turisme.
- Ta høyde for at nye sykkelveier og sykkelstier bygges for å kunne håndtere utviklingen i reiselivsnæringen.

- Ta mer hensyn til arbeidslivets behov og muligheter for læreplass, når utdanningstilbudet dimensjoneres. Det bør også gjøres enda mer for å sikre arbeidslivets innflytelse på innholdet i fagutdanningen.
-

NOAH – FOR DYRS RETTIGHETER

Mitt navn er Marie og jeg er fagansvarlig i NOAH - for dyrs rettigheter sin vegetarkampanje. Vi jobber med å fremme økt politisk satsing på bærekraftig og sunn vegetarmat og vil gjerne oppfordre Arbeiderpartiet i ditt fylke om å inkludere tiltak på vegetartilbud i deres kommende arbeidsprogram for valget 2019.

Et enkelt og konkret tiltak for en mer miljøvennlig og sunn profil på mattilbudet i fylkeskommunen, er positivt fokus på plantebasert mat.

Folkehelseloven legger føringer for hvordan fylkeskommunen arbeider med å bedre befolkningens helse, herunder også levekårsforhold. Sentralt i lokalt folkehelsearbeid er maten menneskene i lokalsamfunnene har tilgang på og spiser. Folkehelsearbeid skal fremme befolkningens helse, og loven skal sikre at nødvendige tiltak blir satt i verk. I forbindelse med ernæring som en del av det lokale folkehelsearbeidet bør fylkeskommunen fremme tiltak med Helsemyndighetenes anbefalinger til grunn.

Helsedirektoratets kostråd anbefaler et kosthold med mindre kjøtt og mer planter. Tilbud om fullverdig plantebasert mat i offentlig matservering kan være en fin måte å gjennomføre dette på. Helse Norge konstaterer at «balansert og variert vegetarkost egner seg for folk i alle livsfaser, inkludert under svangerskap, ved amming, i spedbarnsperioden, for barn og unge og for idrettsutøvere», i tillegg kan det virke forebyggende på livsstilsykdommer som kreft, diabetes, hjertekarsykdommer og fedme. Videre oppfordrer helsemyndighetene til at det på fylkeskommunale institusjoner, som videregående skoler, «alltid kan tilbys et vegetarisk alternativ», og at hovedtilbudet bør være vegetarisk «minst én gang i uka eller oftere». Et kosthold med mindre kjøtt og mer planter er også et mer bærekraftig kosthold slår helsedirektoratet fast, og lov om offentlige anskaffelser legger videre føringer for at offentlige oppdragsgivere skal innrette sin anskaffelsespraksis slik at den bidrar til å redusere miljøpåvirkning og fremme klimavennlige løsninger der det er relevant.

I følge FNs mat- og landbruksorganisasjon, FAO står landbruket globalt for 15 pst. av klimagassutslippene. Både FAO og Oxford universitet, med flere, har konstatert at det beste man kan gjøre for miljøet er å spise plantebasert kost. Dette fordi industriell husdyrproduksjon beslaglegger så mye som 83 pst. av landbruksarealet i verden, samtidig som det kun bidrar med 18 pst. av kaloriene vi får i oss. Produksjonen legger beslag på store mengder ressurser i form av land, vann og fôr. Samtidig som det er ekstremt ressurskrevende, bidrar det til store mengder luft- og vannforurensning, samt skade på biologisk mangfold. FNs klimapanel mener at et kosthold med mindre kjøtt er en del av fremtiden om vi skal begrense global oppvarming til 1.5 grader, og flere og

flere mennesker ønsker å spise kjøttfritt. 4 av 10 nordmenn ønsker å kutte i kjøttforbruket, og tendensen er økende i andre land som Storbritannia og USA, samt ellers i Europa og verden som helhet. Det å redusere inntaket av kjøtt vil også begrense antall dyr som må leve sine liv i stadig mer intensive driftssystemer som setter store begrensninger for dyrevelferd.

40 pst. av Sveriges kommuner har innført en kjøttfri dag eller redusert kjøttforbruket på andre måter. Oslo og Bergen vedtok allerede i 2012/13 at vegetarisk mat skal være tilgjengelig ved siden av kjøtt/fisk hver dag i kommunens kantiner. Oslo har nå en fast vegetardag. Risør, Fredrikstad, Ski, Nesodden og Elverum har alle gjort vedtak for å fremme plantebasert mat i kommunal matservering. Økt fokus på og tilbud om helvegetarisk mat i offentlig servering styrker ikke bare fokus på helse og miljø, men det bidrar til større matmangfold og fremmer valgfrihet. Ved å tilby plantebasert mat ved siden av kjøtt/fisk hver dag gjør man det lett for de som av etiske, miljømessige, helsemessige eller andre årsaker ikke ønsker å spise kjøtt eller andre animalske produkter. Tilbud om helvegetarisk mat i kommunal matservering fremmer både helse, miljø og dyrevelferd. Samtidig som det legger til rette for valgfrihet, appellerer til alle, og ekskluderer ingen. Plantebasert kost, uten bruk av kjøtt, egg eller meieriprodukter, er næringsrikt og godt, samtidig som det ofte også er billigere i innkjøp.

Arbeiderpartiets partiprogram slår fast at "arbeidet for å fremme et sunt kosthold basert på kostrådene er viktig for å styrke folkehelsen, samtidig som det har gunstige effekter på andre sektorer som klima og miljø". Politikk og faktiske tiltak som fokuserer på og øker tilbudet av plantebasert mat vil være i tråd med både myndighetenes kostråd, og partiets program sentralt.

Med dette til grunn foreslår vi at Arbeiderpartiet i Troms inkluderer følgende tiltak i deres kommende arbeidsprogram:

Arbeiderpartiet vil:

- Tilby og synliggjøre fullverdig helvegetarisk mat hver dag i fylkeskommunens kantiner, på lik linje med andre retter.
- Fylkeskommunen skal løfte frem helvegetarisk mat én dag hver uke på offentlige spisesteder/kantiner gjennom styrket tilbud og bruk av informasjonsmateriell, som for eksempel Meatless Monday.
- Sette av midler i budsjettet til kursing av de ansatte i kantinen på hvordan lage næringsrik og smakfull plantebasert mat.

Håper dere vil ta dette i betraktning i det politiske arbeidet fremover.

SPIRE

Innspill om jordkarbon til Fylkesprogram 2019 for Troms Arbeiderparti.

Spire oppfordrer Troms til å bli del av det franske initiativet "4 per 1000". Dette vil sende et viktig signal om at sammenhengen mellom jord, klima og mat blir tatt på alvor. Derfor bør innmelding i "4 per 1000"-initiativet inn i fylkesprogrammet til Troms Arbeiderparti!

Hva er "4 per 1000"? "4 per 1000" er et initiativ for å øke innholdet av karbon i verdens matjord, presentert av Frankrike på FNs klimaforhandlinger i 2015. Det er et frivillig initiativ for stater, regioner og organisasjoner som ønsker å jobbe for å øke innholdet av karbon i verdens landbruksjord. Navnet «4 per 1000» refererer til å øke karboninnholdet i landbruksjord med 0,4 prosent per år, der målet er å bidra til økt matsikkerhet globalt og sikre at landbruket gjør sitt i kampen mot klimaendringene.

Hvorfor er det viktig? Matjord trues globalt av nedbygging, erosjon, forurensing, forsølting, flom, jordras, redusert humusinnhold, pakking og tap av biologisk mangfold. Jordvern handler derfor ikke kun om nedbygging av matjord, det handler også om å bruke jorda vi har på en skånsom måte, slik at vi også i fremtiden har tilgang på fruktbar jord. Jorda er for eksempel viktig som flomregulator og kan rense vannmasser for forurensing. I tillegg er jorda hjem til mange sopparter, bakterier og annet mikroliv, som resirkulerer næringsstoffer for planter.

Økt karboninnhold i jorda vil både bidra til et mer produktivt jordbruk og et jordbruk som er bedre rustet mot klimaendringer, gjennom at jorda holder bedre på vann. Et jordbruk som lagrer karbon er et jordbruk som spiller på lag med alle de milliarder av mikroorganismer som lever i jorda, noe vi vinner mye på. Videre er en bærekraftig jordforvaltning avgjørende for matproduksjon i fremtiden, og vil med muligheter for økt karbonbinding kunne gi et betydelig bidrag i skadevirkningene av klimagassutslipp. Et mål om å øke karboninnholdet i matjorda vår burde absolutt være et av landbrukets klimatiltak.

At Troms blir en del av det franske initiativet "4 per 1000" vil sende et viktig signal om at sammenhengen mellom jord, klima og mat blir tatt på alvor. Et initiativ er aldri nok i seg selv, men vil også måtte gis kontekst og forankring i fylket, og følges opp av mål og tiltak for å nå målene. Vi håper at Troms Arbeiderparti vil vurdere å ha i sitt program at Troms skal tilsluttes initiativet, og jobbe sammen med oss for å sette en bedre jordforvaltning på den politiske dagsorden.

NHO TRANSPORT

Valget i 2019: Et attraktivt og effektivt kollektivtilbud sikrer mobilitet i samfunnet

Samferdsel og kollektivtrafikk er et av fylkeskommunenes største og viktigste ansvarsområder. Innbyggere og tilreisende trenger et trygt og effektivt mobilitetstilbud. Kollektivtrafikken bidrar også til å løse lokale areal- og miljøutfordringer.

NHO Transport er en bransje- og arbeidsgiverforening. Våre medlemsbedrifter er leverandører av kollektivtrafikktenester, primært gjennom anbudskontrakter med fylkeskommunene. I forbindelse med lokalvalget 9. september 2019 ønsker vi å gi noen innspill til programarbeidet.

Rekordmange reiser kollektivt Totalt 665 millioner kollektivreiser ble gjennomført i 2017 og av disse var 398 millioner reiser med buss, ifølge Statistisk sentralbyrå. Det var over 6 % flere kollektivreiser enn året før. Rekorden viser at den politiske satsingen på et godt og effektivt kollektivtilbud gir resultater.

Kollektivtrafikken gir mobilitet til ulike grupper, deriblant trygg skoletransport for barn i hele landet. Et godt lokalt og regionalt kollektivtilbud gir også grunnlag for en enklere reisehverdag til jobb og fritidsaktiviteter.

Målet er nullvekst for personbiltrafikken i byområdene og velfungerende byer med reduserte køer og utslipp i tråd med Nasjonal transportplan. Ny kjøretøyteknologi bidrar til å gjøre kollektivreisene enda sikrere, mer komfortable og miljøvennlige. Det bør skje en gradvis overgang til kjøretøy med lav- og nullutslipp. Lokal luftforurensing fra bussene er allerede kraftig redusert.

Prioriter fremkommelighet for kollektivtrafikken

Kollektivtrafikken må bli mer konkurransedyktig i forhold til bil. Høyere gjennomsnittshastighet for banen eller bussen gjør at flere turer kan kjøres innenfor samme tidsrom. Produktiviteten i kollektivtilbudet øker dermed, noe som gir mer igjen for pengene. Kortere reisetid, flere og mer presise avganger gjør det dessuten langt mer attraktivt å reise kollektivt! Rask fremkommelighet betyr i tillegg mindre kø og utslipp av klimagasser.

God standard på holdeplasser og terminaler, egne kollektivgater og kollektiv-/sambruksfelter, vei- og vintervedlikehold, kontantfri billettering, ITS-løsninger og regulering av trafikken i byområdene er aktuelle tiltak for bedre fremkommelighet. Solid vedlikehold blir viktig når fylkeskommunene får utvidet ansvar for veinettet gjennom regionreformen.

Over én milliard spart på bruk av anbud Vista Analyse AS finner i rapport 2018/25 at busstjenester er velegnet for anbud fordi det er offentlig styring, kvalitetskontroll, kvalitet i tjenestene og kostnadseffektiv produksjon. De ansattes rettigheter er ivaretatt gjennom reglene om virksomhetsoverdragelse og krav om felles tariffavtale i anbudene. Arbeidstagerne beholder dermed både jobb og opprinnelig lønns- og arbeidsvilkår ved skifte av leverandør.

Fylkeskommunene sparer årlig over én milliard kroner på å kjøpe busstjenester på anbud, ifølge Vista Analyses rapport. Det tilsvarer en netto besparelse på rundt 10 prosent sammenlignet med egenproduksjon. Besparelsen kan brukes til å forbedre kollektivtilbudet eller andre velferds- tjenester i regionen.

Vista Analyse mener at kostnadseffektiviteten i anbudene kan forbedres ytterligere gjennom å standardisere bussmateriell, anbudsgrunnlag og kontrakter. I tillegg bør risikofordelingen mellom fylkeskommunen og operatør i kontraktene vurderes. Balansert risiko har betydning både for små og store leverandører. Kontraktene bør gi forutsigbarhet og rom for utvikling av tjenestetilbudet.

Byvekstavtaler og samarbeid Byvekstavtaler og belønningsmidler samordner virkemidlene for areal og transport både politisk og praktisk. Det er et bra grep for å få til ønsket utvikling i byområdene. Stat, fylkeskommune og kommune må samarbeide for å begrense behovet for personbiler, blant annet gjennom å tilby et sømløst og kapasitetssterkt kollektivtilbud. I distriktene er det potensial for å skape et bedre tilbud gjennom en sterkere samordning av ulike transportbehov og -tilbud.

Ekspressbusser og flybusser gjør det enklere å reise kollektivt Ekspressbusser og flybusser er uten offentlig støtte, og for passasjerene er de et godt supplement til bane- og busstilbudet i offentlig regi. Ekspressbussene binder distrikter, regioner og byer sammen. De er ofte eneste kollektivtilbud over lange avstander eller har en annen fleksibilitet enn toget. Åtte av ti reiser skjer i forbindelse med ferie og fritid, og tilbudet er viktig for distriktene, lokalt reiseliv og for personer uten bil.

Som følge av svekkede ramme- og konkurransevilkår har ekspressbussene mistet førti prosent av passasjerene de siste ti årene og flere ruter er lagt ned. Fylkeskommunene bør tilrettelegge for at dette transporttilbudet kan kombineres med buss- og banetilbudet i offentlig regi. Hensikten er å ha et totalt sett best mulig kollektivtilbud for innbyggere og tilreisende. Det bør ikke legges hindre for etablering og videreutvikling av ekspressbuss- og flybussruter. Likeverdig tilgang til holdeplasser og knutepunkter har også betydning for aktørene uten tilskudd.

FORBRUKERRÅDET

Forbrukerrådet ønsker med dette å gi innspill til Arbeiderpartiet sitt partiprogram i kommunene om mat og måltider i barnehage, SFO og eldreomsorgen.

Bakgrunn

Kommunene har ansvaret for maten som serveres i barnehager, SFO, sykehjem og institusjoner, ofte også til hjemmeboende eldre. Målgruppene er ulike og har forskjellige behov, men fellesnevneren er at et godt mattilbud har stor betydning for helse og helbred. Et godt mat- og måltidstilbud setter hovedpersonen i sentrum.

Det er svært store ulikheter i det mat- og måltidstilbudet som gis både unge og eldre rundt om i landet. Det har Forbrukerrådets undersøkelser vist. Blant annet gjelder dette selve maten som blir servert, antall måltider, timer nattefaste, kompetansen til ansatte, og hvor mye penger som brukes på mat. Mer om Forbrukerrådets undersøkelser her:

<https://www.forbrukerradet.no/mat>

Et sunt kosthold er en investering i morgendagens folkehelse. Dersom barna får ernæringsriktig mat og lærer seg sunne kostvaner i barnehagen og SFO/AKS, kan flere unngå barnefedme, samt livsstilssykdommer i voksen alder. Dessuten kan det være sosialt utjevnenende.

Vi vet at mange eldre er underernærte eller står i fare for å bli det, og vi vet at mat- og måltidstilbudet varierer svært mye rundt om i landet. Et bedre tilbud trenger ikke å koste mer, snarer tvert imot, for ofte kan mat erstatte medisiner.

Hvorfor mat- og måltidspolitik?

Folkehelseloven pålegger kommunen et ansvar for å arbeide langsiktig og systematisk. En mat- og måltidspolitik er et verktøy som sikrer at kommunens politiske mål settes ut i livet, slik at kvalitetsstandarder og leverandøravtaler ivaretas. Det er bindeleddet mellom teori og praksis. I Sverige har to av tre kommuner vedtatt en mat- og måltidspolitik. I Danmark er det også utbredt å ha en politikk for mat og måltider levert av det offentlige. Erfaringene er svært gode. Ved å ha omforente mål for innsatsen på mat, måltider og ernæring for både unge og eldre dras tilbudet i større grad i samme retning, og brukere og foresatte eller pårørende får økt mulighet til å vite hva de kan forvente av tjenesten.

Barnehage:

91 % av alle barn mellom 1-5 går i barnehage i Norge. Vi vet at det er enorme forskjeller i maten som serveres i norske barnehager.

Følgende kan styrke mat- og måltidstilbudet i barnehagen:

1. Innføre en mat- og måltidspolitikk som sikrer barna sunn mat og gode måltidsrammer, i både kommunale og private barnehager
2. Mattilbudet i barnehagen skal være velsmakende, trygt og sunt, og følge Helsedirektoratets retningslinjer for mat og måltider i barnehagen.
3. Kompetanseheving blant barnehageansatte som sikrer at personalet har nødvendig teoretisk og praktisk kunnskap om barns mat- og ernæringsbehov.
4. Jevnlige bruker/foreldreundersøkelser, og åpenhet om resultatene av disse.
5. Gjennomgå, og eventuelt endre, kostpengenes innretning for å sikre at lavinntektsfamilier blir ivaretatt.

SFO:

Ikke alle SFOer i Norge serverer mat, og det er ikke et nasjonalt krav at dette skal gjøres. Der det serveres mat er det svært store ulikheter mellom SFOer, også innad i en del kommuner.

Følgende kan styrke mat- og måltidstilbudet i SFO:

1. Innføre en helhetlig mat- og måltidspolitikk som sikrer barn og unge sunn mat og gode måltidsrammer.
2. Mattilbudet på SFO skal være velsmakende, trygt og sunt, og følge Helsedirektoratets retningslinjer for mat og måltider i skolen.
3. Mat- og måltidstilbudet må forankres i de kommunale vedtektene for skolefritidsordningen.
4. Kompetanseheving blant SFO-ansatte som sikrer at personalet har nødvendig teoretisk og praktisk kunnskap om barns mat- og ernæringsbehov.
5. Jevnlige bruker/foreldreundersøkelser, og åpenhet om resultatene av disse.
6. Gjennomgå, og eventuelt endre, kostpengenes innretning for å sikre at lavinntektsfamilier blir ivaretatt.

Eldre:

Måltidene er gjerne dagens viktigste holdepunkt for beboere på sykehjem, men ikke alltid et høydepunkt. Ofte handler et bedre mat- og måltidstilbud om organisering og ledelse.

Følgende kan styrke mat- og måltidstilbudet til eldre:

1. Innføre en mat- og måltidspolitikk som gir våre eldre appetitt på livet. (Eventuelt: som sikrer alle som får servert mat i kommunal regi får velsmakende, trygg og sunn mat i gode måltidsrammer.)
2. Alle mottakere av pleie- og omsorgstjenester skal sikres et trygt, velsmakende og ernæringsmessig godt mattilbud.
3. Kompetanseheving blant ansatte for å sikre god kunnskap om mat og måltider til eldre.
4. Legge til rette for individuelle ønsker og behov, innflytelse på matvalg og involvering av pårørende.
5. Regelmessige bruker- og pårørendeundersøkelser
6. Sørge for at nattfasten på maks 11 timer overholdes

Folkehelsen: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>

BESTEFØRELDRENE KLIMAAKSJON

De neste 10 årene er de mest avgjørende for menneskehetens klima-snuoperasjon. Sørg for at ditt fylkesparti blir med i den globale klimadugnaden. Det som skjer på fylkes- og kommunenivå vil være avgjørende for om vi i Norge klarer å skape den raske klima-snuoperasjonen som er nødvendig, ifølge FNs klimapanel.

- I Klimavettreglene fra 2015 finner dere en idebank for lokale klimatiltak. En oppdatert versjon vil om kort tid bli å finne på Klimavalgalliansens nettside. Se <http://www.klimavalgalliansen.no/>.
- I vedlagte ark har vi laget forslag til politikkpunkt med klimatiltak som gjør at dere får en helhetlig og framtidsrettet klimapolitikk i fylkesprogrammet og lokale partiprogram.

Ved å ta med disse punktene i partiprogrammet, blir dere med i den globale dugnaden for å begrense global oppvarming til 1,5 grader – For å unngå klimakatastrofen som 3 – 4° oppvarming vil innebære.

Politikkpunkt til fylkesprogrammet – Til sammen en helhetlig klimapolitikk –

1) Skape gjennomføringskraftig klimadugnad i fylket - Fylkeskommunen skal ha en årlig klimahandlingsplan med eget budsjett og ansatte. Ved at dette utarbeides og vedtas som en del av den årlige budsjettprosessen blir klimaarbeidet integrert i den ordinære virksomheten.

Klimaarbeidet får framdrift. Fylkeskommunen skal initiere og organisere klimasamarbeid med kommunene. Slik skapes stordriftsfordeler som gjør klimaarbeidet mer virkningsfullt og kostnadseffektivt. Fylkeskommunen skal engasjere ansatte i klimaarbeidet, f.eks. gjennom miljøsertifisering. Det er viktig at hele organisasjonen er positiv til og deltar i klimaarbeidet.

En effektiv måte å gjøre dette på er gjennom Miljøfyrtårn (MFT) sertifisering av administrasjon og institusjoner, og Grønt Flagg eller MFT sertifisering av skoler. - Fylkeskommunen skal engasjere innbyggerne i fylket i klimadugnaden, f.eks. gjennom en årlig klimafestival i samarbeid med kommuner, organisasjoner og næringsliv. Om folk blir med i klimadugnaden, blir de også mer positive til klimapolitiske tiltak.

En måte å involvere sivilsamfunnet, er gjennom en årlig klimafestival arrangert som et offentlig-ideelt-privat samarbeid. Her kan det settes søkelys på viktigheten av å begrense global oppvarming, og presenteres klimavennlige løsninger som innbyggere og bedrifter kan ta i bruk.

2) Få ned klimagassutslippene i fylket - Fylkeskommunen skal aktivt bidra til fossilfri transport gjennom å få bygget ladestasjoner, ha parkeringsfordel for elbiler og fase inn elbiler og lavutslippskjøretøy i egen virksomhet. Overgang til privatbilisme med elbiler gir store utslippskutt. Fylkeskommunen kan bidra ved å sørge for at det bygges hurtiglادestasjoner i alle kommuner og være en pådriver for utbygging av normallading. Selskapene som bygger og driver ladestasjoner kan kontaktes for gjennomføring av tiltak. At grunneier stiller gratis plass til rådighet er ofte alt som trengs.

Elbiler bør gis prisfordel på egne P-plasser. De mest attraktive parkeringsplassene (utenom HC-plasser) kan reserveres elbiler, og reserveringen kan økes i takt med etterspørselen. Ved anskaffelse/leasing av egne kjøretøy skal fylkeskommunen følge Miljødirektoratets forslag til drivstoffhierarki, slik at både klimamål og bærekraftsmål blir oppfylt.

Det skal lages og gjennomføres en plan for fossilfri kollektivtransport, taxi og bilisme. De største egne utslippene fra fylkeskommunen kommer fra kollektivtransporten: busser, ferger, hurtigbåter og lokalbåter. Her må fylkeskommunen gå foran og vise vei. Det er også av stor viktighet å få drosjenæringen fossilfri. Den teknologiske utviklingen har kommet så langt at elektrifiseringen av kollektivtransporten og drosjenæringen kan begynne for alvor.

I bypakker bør fossilfri biltransport også vektlegges, ikke bare å stanse veksten i biltrafikken. - Fylkeskommunen skal oppfordre regjering og Storting til å etablere en ordning der fylkeskommuner kompenseres med 1 000 kr per tonn redusert CO₂-utslipp i kollektivtransporten. Slik skapes det incitament og finansiering for elektrifisering av kollektivtransporten. - Forbudet mot fossil oppvarming fra 2020 skal følges opp med gode fornybare løsninger.

Fra 2020 er fyring med fossil energi forbudt i egne bygg og for innbyggerne. Det er viktig at dette følges opp med gode fornybare løsninger, og med veiledning overfor innbyggerne. - Det skal innføres kjøttfri mandag i egne kantiner og ellers promoteres i fylket.

Flyreiser, fossilbilisme og kjøttforbruk gir store personlige klimagassutslipp. Derfor er det viktig å prøve å påvirke kostholdet til befolkningen, ikke bare reisevaner og -måter. - Fylkeskommunen skal være en pådriver for landstrøm i havner, der det er hensiktsmessig. Fylkeskommunen skal være en pådriver som bringer havnemyndigheter, nettselskap og kystnæringer sammen for å få etablert landstrøm.

3) Bidra til et grønt skifte i næringslivet i fylket

- Det skal stilles strenge miljø- og klimakrav som tillegges betydelig vekt ved innkjøp. Fylkeskommunen skal proaktivt bruke egne innkjøp til å fremme et grønt skifte i næringslivet. Bygg- og anlegg og transport medfører store klimagassutslipp, så her er dette særlig viktig. Innkjøpssamarbeid med kommunene i fylket gjør dette enda mer virkningsfullt. - Fylkeskommunen skal ta initiativ til klimapartnerskap med næringslivet, f.eks. klimapartnere. I stadig flere fylker etableres det Klimapartner-nettverk der fylkeskommunen, kommuner og bedrifter er med. Dette har vist seg å være et effektivt tiltak for å få klimagassutslipp ned i næringslivet og å få fart i det grønne skiftet i fylket.

4) Eliminere finansiell risiko skapt av den globale klimaomstillingen

- Fylkeskommunen skal trekke finansielle investeringer, plasseringer og forsikringer ut av kull-, olje- og gassvirksomhet og velge plasseringer med god klimaprofil, så langt råd er. Paris-avtalens mål om å begrense global oppvarming til 1,5 grader innebærer at fossil energi må fases ut raskt. Om klimaomstillingen skaper en fossil nedgangstid som rammer inntekter, næringsliv og innbyggere i fylket, gjelder det å unngå at de finansielle reservene også rammes. Slik var det for Terra-kommunene ved finanskrisen i 2008. Lærdommen er å være føre var, og trekke midlene ut allerede nå – Før alle andre gjør det og verdifallet er et faktum.

5) Redusere fysisk klimarisiko gjennom klimatilpasning

- Fylkeskommunen skal lage en tiltaksplan for klimatilpasning av fylkesveier og annen fylkeskommunal infrastruktur, og være en pådriver for økte statlige bidrag til dette. Om det ikke allerede er gjort, må fylkeskommunen gjennomføre en kartlegging av klimarisiko når det gjelder styrtregn, stormflo, stormvinder og langvarige regn- eller tørkeperioder. Så gjelder det å eliminere de mest gjentakende/sannsynlige/verste konsekvensene i tide.

MA – Rusfri Trafikk

MA – Rusfri Trafikk er en landsomfattende, frivillig medlemsorganisasjon som arbeider for rusfri trafikk og trafikksikkerhet. Vårt langsiktige mål er at ingen skal dø eller bli skadet som følge av ruspåvirket kjøring.

Fra 1. januar 2019 er det påbudt med alkohol i alle busser og minibusser som benyttes til persontransport mot vederlag på vei.

Påbudet er i tråd med de 136 målrettede trafikksikkerhetstiltakene som Nasjonal tiltaksplan for trafikksikkerhet på veg 2018-2021 inneholder. Her er innføring av alkohol trukket fram som ett av tiltakene som aktivt kan bidra til å bedre trafikksikkerheten i Norge.

Rus og alkohol i særdeleshet, er en vesentlig årsak til trafikkulykker.

Statens Vegvesen sine dybdeanalyser viser at det er rus i minst 21 prosent av alle dødsulykker.

Folkehelseinstituttet anslår at prosentandelen sannsynligvis vil øke til rundt 30 prosent når obduksjonsloven trer i kraft og alle trafikkdrepte blir rettsmedisinsk obdusert.

Stortinget har fastsatt krav om alkohol i busser og minibusser, men loven gir mulighet til utvidelser. MA- Rusfri Trafikk mener at også taxi bør bli innlemmet i dette påbudet, og her kan fylkene gå foran og vise vei!

Vi oppfordrer derfor Ap til å ta med følgende forslag i sitt partiprogram:

Alle drosjer som får løyve i fylket, skal montere alkohol.

STIFTELSEN NORSK LUFTAMBULANSE

Ved alvorlig sykdom eller skade er tid til behandling viktig for utfallet.

At pasientene får rask tilgang til avansert akuttmedisinsk kompetanse for diagnostikk og behandling, kan være avgjørende for å redde liv og helse. Stiftelsen Norsk Luftambulanse mener at en styrket akuttmedisinsk kjede utenfor sykehuset representerer løsningen for å trygge befolkningen ved akutt sykdom og alvorlig skade.

Stiftelsen Norsk Luftambulanse er en ideell, givestyrte stiftelse som i 40 år har arbeidet for å få prehospital avansert akuttmedisin ut til alvorlig syke og skadde pasienter. Dette kan vi gjøre takket være de rundt 300 000 personene og bedriftene som hvert år støtter vårt arbeid. Gjennom vår forskning og utvikling flytter vi grenser for hvilken behandling som kan settes i gang allerede før pasienten kommer fram til sykehuset.

Vårt datterselskap, Norsk Luftambulans AS, flyr legehelikoptre på kontrakt med staten. Vårt datterselskap drives not-for-profit som en del av vårt ideelle arbeid. Vi tar ikke ut en krone i fortjeneste. I stedet bruker vi hvert år over 200 millioner innsamlede kroner på forskning, innovasjon, økt beredskap og kompetanseheving, alt for å gi den alvorlig syke og skadde pasienten best mulig behandling, raskest mulig.

Vårt hovedbudskap til valgkampen 2019:

- En luftambulanseoperatør med en ideell eier som tar ut sitt overskudd i form av bedre kvalitet for pasienten, gir mer helse for hver krone
 - Luftambulansetjenesten må dimensjoneres for å ta høyde for redundans og forventet oppdragsutvikling
 - Pasienten bør nås innen 30 minutter etter at nødmelding er ringt inn
 - Innføring av strengere krav til responstid må ikke føre til at krav til kvalitet reduseres
 - Alle kommuner bør ha utdannede akutthjelpere.
-

TROMS IDRETTSKRETS

Innspill til politiske partier i Troms og Finnmark fylke

Idrettskretsene i Troms og Finnmark vil gjerne gi innspill til dere på hva vi mener er god idrettspolitik i vårt nye felles fylke.

Vi har gjort en oppstilling av de områder som vi mener er viktige for å videreutvikle idretten i regionen, både i topp og bredde. Vi utfordrer deres parti til å fokusere på dette i partiets program for neste periode.

- Idretten er den største og viktigste inkluderingsarena for barn og ungdom, enten de er norske eller fra andre kulturer. Idretten må tilføres særskilte ressurser til dette arbeidet.
- Fellesidretten / idrettskretsen i den nye regionen skal tilføres tilskudd til drift og aktivitet. Slik fylkene hver for seg har bidratt tidligere. I tillegg er det behov for ei økning for å bevare og utvikle toppidrettssatsingen i nord.
- Idretten er en viktig leverandør for folkehelsen. Det er viktig å understøtte tiltak og prosjekter som skaper aktivitet for ulike grupper av befolkningen.
- Bidra til å sikre tilstrekkelige arealer til idrettsformål, både på kort og lang sikt.

- Påse spesielt at idrettssamarbeidet i Barentsregionen tilføres søkbare ressurser gjennom Barentssekretariatet i Kirkenes. «Folk til folk»-samarbeidet er av uvurderlig betydning som selve grunnlaget for nordområdesatsingen.
 - Utvikling av toppidrett og prestasjonskultur skjer gjennom Olympiatoppens (OLT) arbeid i landsdelen. Idrettsforbundet har utpekt Tromsø som hovedbase i nord, med samarbeid mellom UiTø / idrettshøgskolen, toppidrett, utdanning og medisinsk faglig forskning. OLTs arbeid må finansieres gjennom sentrale tilskudd, og regionale midler fra næringsliv og fylker.
-

TROMS MUSIKKRÅD

Norsk musikkråd og Musikkens studieforbund er samarbeidsnettverk og interesseorganisasjoner for musikklivet i Norge. Vi har rundt 400 000 enkeltmedlemmer, 37 medlemsorganisasjoner, 17 fylkesmusikkråd og 100 lokale musikkråd.

Ved tidligere kommune- og fylkestingsvalg har vi gjennom fylkesmusikkrådene rettet forespørsler til de politiske partienes fylkes- og lokallag om å ta inn formuleringer i partienes nye programmer som angår de viktigste utfordringene det frivillige musikklivet opplever. Dette ønsker vi å gjenta i år, i forkant av kommune- og fylkestingsvalget 2019.

Som en viktig aktør i kulturlivet lokalt og i fylket, håper vi at innspillene fra det frivillige musikklivet er noe som programkomiteene og listekandidatene er villig til å lytte til.

Vi anmoder derfor om at innholdet i den kursiverte teksten under som angår kommuneleddet oversendes de kommunale partilagene i fylket, gjerne ved å oversende denne henvendelsen.

Tiltak:

- At musikklivet har tilgang til gode og tilpassede lokaler til øving og konserter
- Lokale musikkgrupper må uhindret ha tilgang til lokaler/rom i skoler på prinsipielt lik linje med annen frivillig foreningsvirksomhet
- «Norsk musikkråds normer og anbefalinger» og «NS 8178 Akustiske kriterier for rom og lokaler til musikkutøvelse» legges til grunn ved fordeling av tippemidler og i arbeid med fylkeskommunale lokaler som brukes av musikklivet

Avtaler:

- At det utarbeides samarbeidsavtaler mellom fylkeskommuner og fylkesmusikkråd der slike ikke finnes allerede (ev. oppdateres)
- At det utarbeides kommunale kultur(del-)planer der slike ikke finnes allerede
- At det utarbeides samarbeidsavtaler mellom kommuner og lokale musikkråd der slike ikke finnes allerede (ev. oppdateres)